

การทอผ้าฝ้ายด้วยกี่พื้นเมือง

ครูกับการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

เสนอ

อาจารย์บุญจันทร์ เพชรเมืองเลย

จัดทำโดย

นางสาวจุฑามาศ รัตนทิพย์ (Sec ๒/เลขที่๘)

รหัสนักศึกษา(๖๐๘๐๑๑๐๐๓๘)

นักศึกษาประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) รุ่น ๔

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภา

มปัญญา

การทอผ้า

ฝ้ายด้วยกี่พื้นเมือง

บ้านโคกใหญ่ หมู่ ๗ ตำบลห้วยยาง อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ๔๐๑๗๐

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโคกใหญ่

บ้านโคกใหญ่ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๐๒ นายจันทร์ พรมพันธ์ เป็นผู้ก่อตั้ง

จำนวนครัวเรือนและประชากร ๑๒๐ ครัวเรือน

การประกอบอาชีพหลักด้านการเกษตร

ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๑.ป่าชุมชน ๑ แห่ง ๔๐๐ ไร่

๒.แหล่งน้ำจำนวน ๒ แห่ง คือ ๑.ลำห้วยทรายดอน ๒.ลำห้วยม่วง

ข้อมูลเจ้าของภูมิปัญญา			
ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา		คุณแม่สาเย็นท์ เจนโพร	
ที่อยู่	๖๑ ม.๖ บ้านโคกใหญ่ ตำบลห้วยยาง อำเภอกกระนวน จังหวัดขอนแก่น		
อาชีพ	เกษตรกร	อายุการศึกษาภูมิปัญญา ๕๐ ปี	

ชื่อภูมิปัญญา	การทอผ้าฝ้ายด้วยกี่พื้นเมือง
---------------	------------------------------

ประวัติข้อมูลภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายด้วยกี่พื้นเมือง

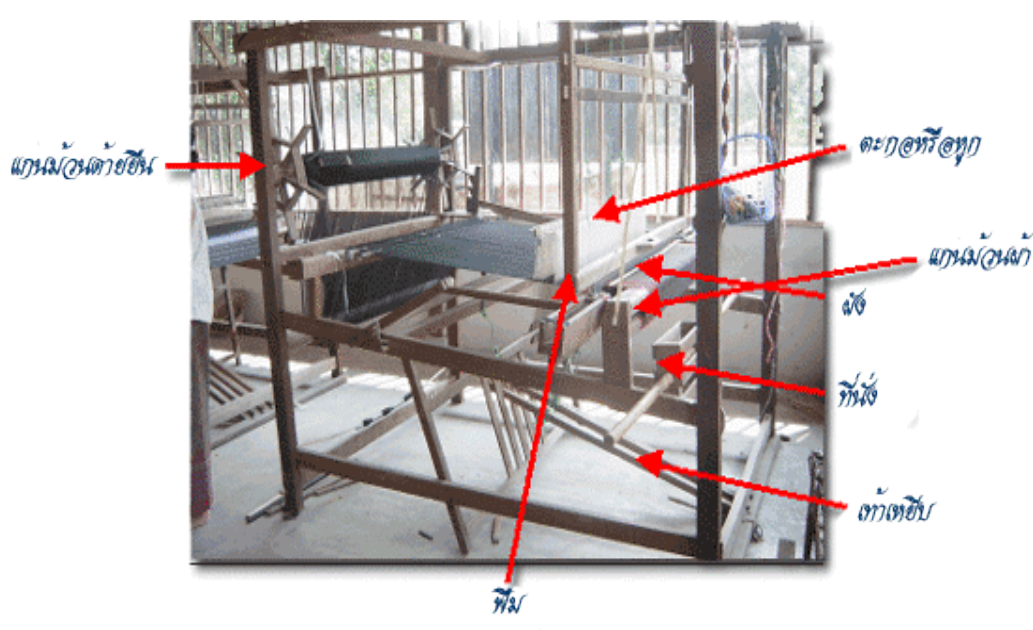
สายใยความผูกพันแห่งชีวิตและเส้นใยฝ้าย (cotton) คือ เส้นใยเก่าแก่ชนิดหนึ่งซึ่งใช้ในการทอผ้ามาแต่สมัยโบราณ สิ่งที่บ่งบอกให้รู้ว่ามีมนุษย์มีการปลูกฝ้ายและปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายมานานแล้ว คือหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งขุดพบในซากปรักหักพังอายุประมาณ ๓,๐๐๐ ปี ก่อนคริสตกาลที่แหล่งโบราณคดีโมฮันโจดาโร (Mohenjo daro) ซึ่งอยู่ในบริเวณแหล่งอารยธรรม ลุ่มแม่น้ำสินธุในเขตประเทศปากีสถานปัจจุบัน

ส่วนการทอผ้าฝ้ายในประเทศไทยนั้นสันนิษฐานว่าการปลูกฝ้ายในไทยรับเอาพันธุ์ และวิธีการมาจากประเทศอินเดียพันธุ์ฝ้ายในประเทศไทยมีหลายชนิด และมีฝ้ายพื้นเมืองอยู่ 3 สายพันธุ์ ซึ่งให้ปุ๋ยสีขาวอย่างที่เราพบเห็นทั่วไป และฝ้ายอีกพันธุ์ซึ่งให้ปุ๋ยสีน้ำตาลอ่อนที่ชาวบ้านเรียกกันว่าฝ้ายอีตูย ฝ้ายอีตูยเป็นพันธุ์ฝ้ายที่หายากและปั่นยากกว่าฝ้ายพันธุ์สีขาว ส่วนฝ้ายใหญ่นิยมใช้ทอผ้าในระดับอุตสาหกรรมและใช้ทอผ้าหม่ ทำได้นวมไม่นิยมนำมาทอเสื้อผ้าเนื่องจากให้เส้นใยที่ใหญ่

การปลูกฝ้ายนิยมปลูกราวเดือนพฤษภาคมและรอเก็บในเดือนพฤศจิกายน และเก็บฝ้ายก่อนที่ฝ้ายจะร่วงลงสู่พื้นป้องกันไม่ให้ฝ้ายสกปรก หลังจากเก็บฝ้ายแล้วชาวบ้านต้องนำฝ้ายไปตาก เพื่อคัดเอาแมลงและสิ่งสกปรกออกแยกเอาเมล็ดออกก่อนนำไปปั่นเส้นเป็นเส้นด้าย

เครื่องทอผ้าพื้นเมือง เรียกว่า กี่ หรือ หูกทอผ้า

ส่วนประกอบของกี่ทอผ้า

กำหนดความรู้/แสวงหาความรู้ (ภายใน/ภายนอก)

คุณแม่สายัณห์ เจนไพร อายุ ๕๖ ปี อาชีพ เกษตรกร บ้านเลขที่ ๖๑ ม.๗ บ้านโคกใหญ่ ตำบลห้วยยาง อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น ได้เริ่มเรียนรู้การทอผ้ามาตั้งแต่ยังเด็กโดยคุณแม่เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิความรู้เรื่องการทอผ้า จากเส้นใยต่างๆเนื่องจากต้องใช้ประโยชน์ในครอบครัว ซึ่งเมื่อประมาณ ๕๐ ปีก่อน ย้อนหลังยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม ผ้าเหมือนปัจจุบันนี้คนในสมัยนั้นต้องทอผ้าใส่กันเอง ต่ำข้าวกินกันเองไม่มีโรงสีข้าว ใช้ตะเกียงไม่มีไฟฟ้า อยู่กันตามหลัก ธรรมชาติ โดยเฉพาะเด็กผู้หญิงต้องเรียนรู้การบ้านการเรือนให้พร้อมในทุกด้านโดยเฉพาะการทอผ้า แม่สายัณห์ เจนไพร ฝึกเก็บดอกฝ้าย อีวฝ้าย ช่วยงานคุณแม่ของท่านตั้งแต่อายุ ๕ ขวบโดยเริ่มจากงานง่าย ๆ ก่อนจนกระทั่งอายุ ๑๐ ขวบเริ่ม ขึ้นก็ทอผ้าเริ่มทอจากผ้าสีพื้นทำไปเรื่อยจนชำนาญ สามารถมัดหมี่ ทอลาย ผูกลาย จนชำนาญสามารถทอผ้าได้หลาย ชนิดเช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าหมี่ ผ้าห่ม ทำได้ผ่านววม ทำย้อม ขิดหมอน เป็นผู้ชำนาญการเรื่องการทอผ้าจากเส้นใย ธรรมชาติและสามารถแปรรูปผ้าต่างๆเป็นของใช้ได้สารพัดประโยชน์

(นางสาวจุฑามาศ รัตนทิพย์ , ๓๐ กันยายน ๒๕๖๐:สัมภาษณ์)

การสร้างความรู้ (ขั้นตอน/วิธีการการสร้างภูมิปัญญา)

วัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้า

๑. ฝ้าย	๒. ไม้ตีดฝ้าย
๓. ไม้หล้อฝ้าย	๔. หลักเปีย
๕. เครื่องอีวฝ้าย	๖. หลา
๗. อักหรือกั๊	๘. กงด้าย
๙. หลักเปีย	๑๐. ไม้คั่นด้ายนับหลบฝ้าย
๑๑. ฟืมทอผ้า	๑๒. กี่ทอผ้า
๑๓. กระสวย	๑๔. หลอดด้าย

ขั้นตอนวิธีการทอผ้า

๑. การทำเส้นด้ายจากดอกฝ้าย
๒. การคั่นด้ายฝ้ายทำเคลือบทอผ้า
๓. ขึ้นลืบหูกใส่ฟืมทอผ้า
๔. ขึ้นนำฟืมขึ้นกั๊ (ออกหมากหญ้า)
๕. ขึ้นปั่นเส้นด้ายใส่กระสวยขึ้นทอ

๑.การทำเส้นด้ายจากดอกฝ้าย

๑.เก็บดอกฝ้าย

๒.นำดอกฝ้ายมาตากแดด

๓.เก็บสิ่งสกปรกออกฝอย

๔.อ้วฝ้ายเอาเมล็ดออก

๕. ตีดฝ้าย

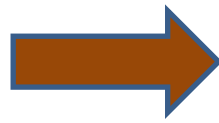
๖. หลัอฝ้าย

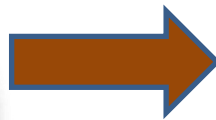
๗. นำฝ้ายที่หลัอได้ไปตากแดด

๘. เช็นฝ้าย

๙. เปียฝ้าย

๑๐. นำด้ายออกจากหลักเปีย

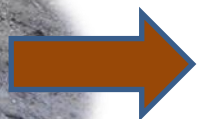
๑๑. นำไปใส่กงด้าย

กวักฝ้ายทำเป็นปอย

๑๓. ซ้ำฝ้าย

๑๔. ทำด้ายให้อ่อนนุ่มด้วยน้ำต้มข้าวเจ้า

นำฝ้ายถึงทกกับลาวไม้เอาเมล็ดข้าวออกจาก
ฝ้ายให้หมด

๑๖. ตากให้แห้งก็จะได้เส้นฝ้าย
สำหรับทอแล้วค่ะ

2. ขั้นตอนฝ้าย

การคันฝ้ายมีดังนี้

4 เส้น เป็น 1 ความ

1 ความ เป็น 1 ไม้

10 ไม้ เป็น 1 หลบ (คันหลบตามขนาดของฟืม)

3. ขั้นตอนสีบหูก

การสีบหูกมีดังนี้

นำเคลือมาสีบใส่เขาฟืมโดยการต่อด้ายเส้นต่อเส้น

๔. นำฟืมที่สับเสร็จแล้วซึ่งขึ้นกับก๊ทอผ้า (ออกหมากหญ้า)

มีขั้นตอนดังนี้

๑. นำฟืมขึ้นแขวนกับไม้หาบหูกบนก๊ทอผ้า
๒. จัดเคลือฝ้ายเรียงเส้นฝ้าย
๓. ออกหมากหญ้าคือการดึงเคลือสับผ่านเขาเข้ามาในฟืมและนำไม้ค้ำพันสอดเข้ารูฟืมเพื่อยึดระหว่างก๊ทกับฟืม
๔. แต่งฟืมเขาฟืมจัดให้พอดีกับจังหวะการทอผ้าของเรา
๕. คัดออกหูก

๕. ปั่นเส้นด้ายใส่กระสวยขึ้นทอ

มีขั้นตอนดังนี้

๑. นำหลอดปั่นฝ้ายที่เตรียมไว้มาปั่นกับหลา
๒. นำหลอดด้ายที่ปั่นได้แล้วใส่กระสวยขึ้นทอ
๓. ทอไปเรื่อยๆ ก็จะได้ผ้าตามที่เราต้องการ

ภาพอุปกรณ์การทอผ้า

ไม้ดัดฝ้าย

หลักเปียฝ้าย

หลาเส้นฝ้าย

เครื่องจี้ฝ้าย

ค้ำหรือโก

ดอกฝ้าย

กงด้าย

ไม้ดัดฝ้าย

หลักเปียฝ้าย

ไม้พับหลาด้ายเวลาเปีย

ฟืมทอผ้า (ฟืมทำอ่างอิงจาก)

กี่ทอ

กระสวยด้าย

หลอดด้าย

การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้

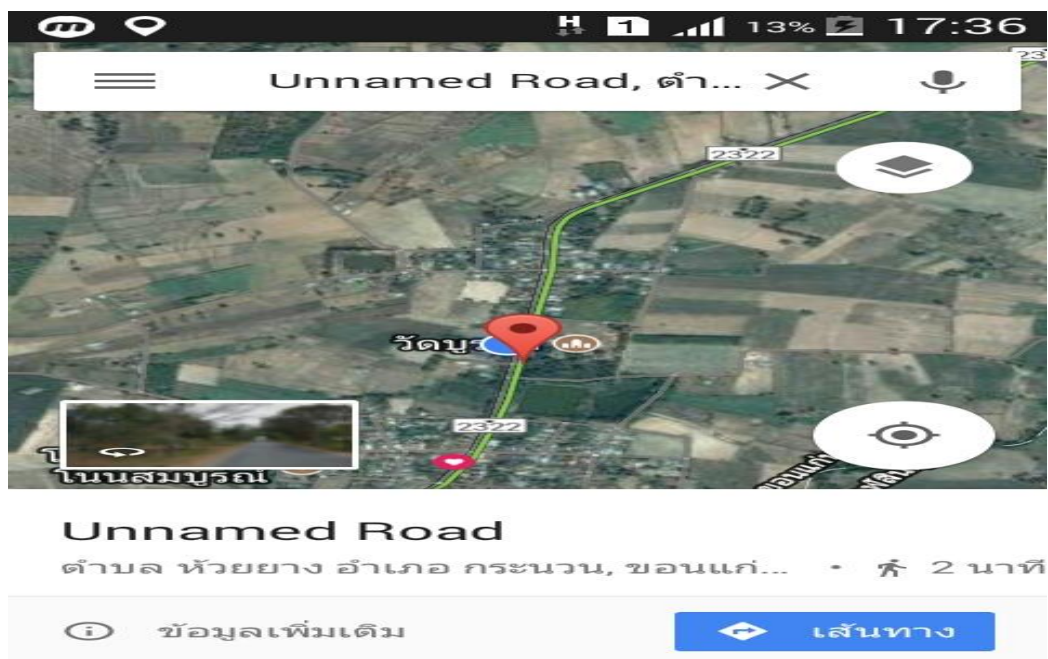
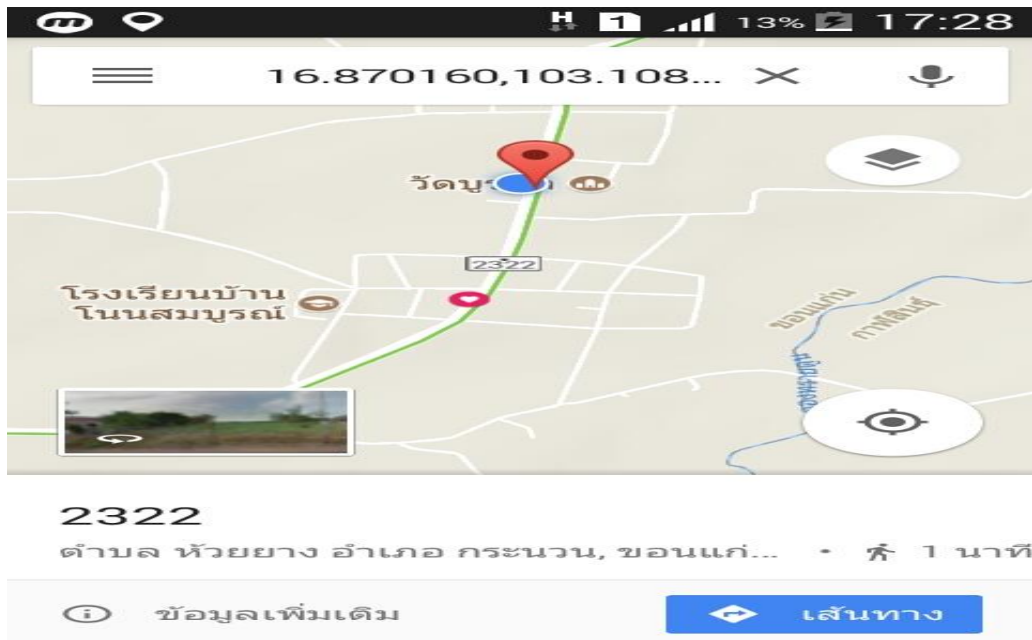
ใช้การจดจำและการเล่าสู่กันฟังเป็นการสืบทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นหลัง

การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์

ให้ประชาชน คนรุ่นหลัง หรือองค์กรเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้

พิกัด (สถานที่)

บ้านเลขที่ ๖๑ ม.๗ บ้านโคกใหญ่ ตำบลห้วยยาง อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ๔๐๑๗๐

ข้อมูลผู้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปีการศึกษา ๒๕๖๐		
ชื่อผู้ศึกษา	นางสาวจุฑามาศ รัตนทิพย์	
หลักสูตร	ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) รุ่น ๔	
รายวิชา	ความเป็นครู (๘๐๐๕๒๐๑)	
เน้นศึกษา	ครูกับการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	
คณะ	ศึกษาศาสตร์	
สถานที่ศึกษา	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนโนนสมบูรณ์โคกใหญ่	
อาจารย์ผู้สอน		
๑	รองศาสตราจารย์ สำเร็จ คำโสม (ครูภูมิปัญญาไทย, ศิลปินมรดกอีสาน)	
๒	อาจารย์ ดร.พา อักษรเสื่อ	
๓	อาจารย์ ดร.ธีรภัทร โคตรบรรเทา	
๔	อาจารย์ สุชาดา ลดาวัลย์	
๕	อาจารย์ อัจฉริยะ วงษ์คำขาว	
๖	อาจารย์ บุญจันทร์ เพชรเมืองเลย	